

רמב"ן, במדבר כ' ח'

(ז-ח) החטא במשה ואהרן במי מריבה אינו מתפרסם בכתוב. ורש"י פירש מפני שצוה אותם **ודברתם אל הסלע** ולא אמר והכיתם שאלו דברו היה הקב"ה מתקדש לעיני כל העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו שומע ואינו מדבר מקיים דברו של הקב"ה אנו על אחת כמה וכמה ודברי אגדה הם אבל לא נתחווירו כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה בו ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו וכן במכות מצרים שאמר (שמות ז' ט"ו) והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך והוא להכות בו ולפעמים יאמר נטה את ידך ורצונו לומר להכות במטה כי הכתוב יקצר בדבר הנשמע ואין הנס גדול בדבור יותר מההכאה כי הכל שוה אצל הסלע ועוד למה אמר בזה (דברים ל"ב נ"א) מעלתם בי והצוואה בדבור אל הסלע הזה הוא מה שנוזכר במעשה צוה שיאמרו והיא שומעת כי השם יוציא מים מן הסלע הזה כדרך כי היא שמעה את כל אמרי ה' (יהושע כ"ד כ"ז) וכן עשו כמו שאמר (פסוק י') ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם וגוי' והנה הסלע שומעת באמרו כן לכולן וטענות רבות למפרשים בחטא הזה כבר סתר בו ר"א דברים רבים מהם והסוד שרמז בו גם הוא אינו נכון כי אם משה אבד כוונתו בעבור מריבת העם ולא דבר אל הסלע ולכן לא יצאו מים בפעם הראשונה וחזר והכהו פעם שניה בכוונה הדבקה בכל ויצאו המים הנה חטאו בפעם הראשונה אבל אינו ראוי שיאמר בזה "לא האמנתם בי להקדישני" (פסוק י"ב) כי אין כאן חסרון אמונה כלל וה"ר רבי משה (סוף פ"ד משמנה פרקים) סבר בו סברא ואמר כי משה רבינו ע"ה חטאו הוא שנטה לצד הרגזנות באמרו שמעו נא המורים דקדק עליו

הש"י שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס וכל כיוצא בזה בדין האיש ההוא חלול השם מפני שמתנועותיו כלם ומדבריו היו למדין והיו מקוין להגיע בהם אל הצלחות העולם הזה והעולם הבא ואיך יראה עליו הכעס והוא מן הפעולות הרעות ולא תבא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש אבל אמרו בו "מריתם פי" (במדבר כ"ז י"ד) הוא כמו שאבאר שהוא לא היה מדבר עם סכלים ולא עם מי שאין לו מעלה אבל אשה קטנה שבנשיהם היתה כיחזקאל בן בוזי כמו שזכרו החכמים (מכילתא שירה ג') וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו וכאשר ראוהו שכעס אמרו שהוא עליו השלום אין בו פחיתות מדה ולולי שהיה יודע שהשם כעס עלינו בבקשת המים ושאנחנו הכעסנו אותו יתברך לא היה כועס ואנחנו לא מצאנו לשם יתעלה שכעס בדברו אליו בזה הענין אבל אמר (פסוק ח') קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם והנה התרנו ספק מספקי התורה שנאמרו בו דברים רבים ונשאל פעמים רבים אי זה חטא חטא וראה מה שנאמר בו ומה שאמרנו בו אנחנו והאמת יורה דרכו אלו דבריו ז"ל והוסיף הבל על הבלים שהכתוב אמר "מריתם פי" שעברו על דברו ואמר לא האמנתם בי שלא האמינו בו אין העונש בעבור שכעס ויותר היה ראוי שיהיה העונש על משה כשקצף על פקודי החיל (במדבר ל"א י"ד) בחנם והכתוב לא ספר כלל שכעס כי "שמעו נא המורים" תוכחת כדרך ממרים הייתם עם ה' (דברים ט') כ"ד) ועוד כי אהרן לא כעס מימיו כי בשלום ובמישור הלך מעודו ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה ובכל הנסיונות במדבר חטאם הגדול כשיאמרו למה העליתנו ממצרים שירצו להיות עבדים

לשונאיהם בעבודת פרך מלהיות עם האלהים כבן העובד את אביו וכן אמר הכתוב
 יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים
 (במדבר י"א כ') ובפעם הראשונה אמרו פחות מזה למה זה העליתנו ממצרים
 להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא (שמות י"ז ג') והיה עליהם קצף גדול
 ואשמה רבה כמו שאמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל וגוי
 ובכאן כתוב מפורש (פסוק י"ג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' ומה
 פשע גדול מזה הוי רב את יוצרו ומשה אמר (דברים א' ל"ז) גם בי התאנף ה'
 בגללכם לאמר אם כן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת ולדברי הרב אין להם בכל
 המעשה הזה חטא ופשע כלל ומה שאמר לא מצינו בה' יתברך שכעס אבל אמר קח
 את המטה וגוי דע כי כאשר צריכים במחיתם דבר אע"פ שמתלוננים וחוטאים בו
 והוא רחום יכפר עון ולא יעיר כל חמתו ולא יזכירנו ויתן להם שאלתם וכן במים
 הראשונים אמר בנחת רוח (שמות י"ז ה') עבור לפני העם וגוי אע"פ שהיה שם מסה
 ומריבה שהזהיר ממנה ולדורות (דברים ו' ט"ז) וכן במן הנני ממטיר לכם לחם מן
 השמים (שמות ט"ז ד') בדרך אהבה וחבה אלא שאמר בסוף בדבור השני (שם פסוק
 י"ב) שמעתי את תלונות הודיע להם חטאם בלבד אבל כאשר יתלוננו חנם ישפוך
 עליהם חמת אפו ובכאן עוד רמז לקצף גדול וחיוב מגפה שנאמר (פסוק ו') וירא
 כבוד ה' אליהם שרומז אל הקהל הנזכר והוא מראה יד ה' ההווה במגפות כאשר
 תראה במרגלים (במדבר י"ד י') וביום קרח (במדבר ט"ז י"ט) וממחרת (במדבר י"ז
 ז') והתימה על הרב שהרי מקרא מלא הוא (תהלים קי"ב ל"ב) ויקציפו על מי מריבה
 וירע למשה בעבורם וימנה הכתוב החטא הזה עם הנסיונות הגדולים שנסו את ה'
 במדבר והקרוב מן הדברים שנאמרו בזה והוא טוב לדחות השואל הם דברי רבינו

חננאל שכתב כי החטא הוא אמרם (פסוק י') המן הסלע הזה נוציא לכם מים וראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים כדרך שאמרו (שמות ט"ז ח') בתת ה' לכם בערב בשר לאכול וגו' וכן בכל הנסים יודיעום כי ה' יעשה עמהם להפליא ואולי חשבו העם כי משה ואהרן בחכמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה וזהו לא קדשתם אותי (דברים ל"ב נ"א) ומעשה הראשון בצור אמר (שמות י"ז ו') הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב ושבעים הזקנים רואים עמוד הענן עומד על הצור והנס מתפרסם כי מעשה ה' הגדול הוא אבל בכאן לא ראו דבר וטעו במאמר משה ואהרן.

ויתכן שיאמר בזה "מעלתם בי" (דברים ל"ב נ"א) כי הנהנה מן ההקדש נקרא מעילה וכן "מריתם פי" (במדבר כ"ז י"ד) שהוא צוה ודברתם אל הסלע לעיניהם והטעם שאתקדש לעיניהם או שניתם דברי מן ותמר את משפטי (יחזקאל ה' ו') כי לא צויתי שתאמרו ככה ויהיה לא האמנתם בי (פסוק י"ב) יוצא אל בני ישראל או הוא לשון חזוק לא התחזקתם להקדישני לעיניהם מן ואמנה על המשוררים (נחמיה י"א כ"ג) היתד התקועה במקום נאמן (ישעיהו כ"ב כ"ה) והאמת כי הענין סוד גדול מסתרי התורה כי בראשונה אמר לו (שמות י"ז ו') הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב והכית בצור יאמר כי שמי הגדול על הצור בחורב שהוא כבוד ה' האש האוכלת בראש ההר ובעבור כן לא הכה אלא פעם אחת ויצאו מים רבים אבל בכאן לא פירש לו כן והסכימו שניהם להכות בצור פעמים והנה זה חטא ועל כן אמר לא האמנתם בי לשום אמונה בשמי ובאמונה יעשה הנס ונאמר מריתם פי כי מרו את רוח קדשו הנקרא בכל מקום פי ה' ולכך אמר מעלתם בי ואין מעילה אלא שיקור והנה החטא מוזכר מפורש בכתוב וכן אמר המשורר (תהלים קיד ז' ח') מלפני אלוה

יעקב ההופכי הצור אגם מים וכן תוכל להתבונן זה בתפלת משה שאמר (דברים ג'
כ"ד) ה' אלהים אתה החלות כי התחנן לשם הנכבד שימחול לו ועל דעת רבותינו
(ספרי) שמזכירין לו הכעס יתכן שהכה בצור ויצאו טיפים במיעוט כוונתו על הכעס
ותמהו אל הדבר והסכימו שניהם להכות פעם שניה על הצור כאשר הזכרתי והוא
החטא על שניהם.

ועל דעתי : טעם ודברתם אל הסלע כמו על הסלע וכן כה אמר ה' צבאות אל
העמודים ועל הים ועל המכוונות בבלה יובאו (ירמיהו כז י"ט כ"ב) יצוה שיאמרו
לעיני העדה בהיותם נקהלים כלם שהשם יוציא להם מים מן הסלע וכן עשה ואל
יקשה עליך ודברתם אל הסלע לעיניהם כי טעמו כמו לפנייהם שישמעו כלם וכן
ויאמר חנניה לעיני כל העם לאמר כה אמר ה' ככה אשבר את על נבוכדנאצר מלך
בבל וגוי' (שם כ"ח י"א) וכן רבים או טעם "לעיניהם" בכאן שיהיה הדבור בהיותם
נקהלים שם והסלע לעיניהם כמו שאמר בעשייה (פסוק י') ויקהילו משה ואהרן את
הקהל אל פני הסלע כי כאשר נקהלו שם וראו הסלע פנים בפנים אמרו המן הסלע
הזה נוציא לכם מים כמו שהזכירו חכמים (מכילתא בשלח ו') שלא יאמרו מעינות
היו שם.

ויתכן שהוא כמסורס הקהל את העדה אל הסלע ודברתם לעיניהם ונתן מימיו
וטעם ונתן מימיו שיהיו מיד מים רבים נובעים ממנו כמו שאמר (פסוק י"א) ויצאו
מים רבים כי הנתניה תאמר על הרבוי כמו ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן
פריו (ויקרא כ"ו ד') כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים
יתנו טלם (זכריה ח' י"ב) כלם על הריבוי יבטיחם וכן כתוב (תהלים ע"ח כ') ונחלים

ישטפו ואין טעם "מימיו" כמו "תתן יבולה" ו"יתן פריו" שאין בטבע הסלע להיות בו מים אבל טעמו המים אשר יצאו ממנו כי בהפוך השם החלמיש למעינו מים ובו יהיו וממנו יצאו יקראו על שמו "מימיו" וכן וברך את לחמד ואת מימיו (שמות כ"ג כ"ה) לחמו נתן מימיו נאמנים (ישעיהו ל"ג ט"ז) ואמר כן להודיע שמגוף הסלע יצאו לא מן הארץ אשר תחתיו כמנהג מעינות רבים רק מאמצעו וכן כתוב (תהלים קי"ד ח') ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים וחזר ואמר והוצאת להם מים מן הסלע כי אתה בעודך שם תוציא להם המים מן הסלע "להם" שכולם יראו אותם נובעים.

והשקית את העדה, שתצוה אותם לשתות לפניך וכל זה לפרסם הנס ובמעשה לא הזכיר כן "וישק את העדה ואת בעירם" אבל אמר (פסוק י"א) "ותשת העדה ובעירם" כי מרוב הצמאון ובראותם מים רבים נוזלים מיד נפלו על הנחל ושתו ועל דעת רבותינו בבארה של מרים אמרו כי הסלע הזה הוא הצור אשר היה בחורב ולפיכך יפרשו "מימיו" אשר היה דרכו לתת כי עתה נסתם מעינו במות מרים כי הכוונה לרבותינו בבארה של מרים שהיה מעולם באר נסי מקור מים חיים נובע בכל מקום שיהיה שם הרצון עליו העלה אותו לישמעאל במדבר באר שבע ונבקע בחורב מן הצור ההוא שהיה שם ובשאר המסעים נובע מן הצור במקום שיחנו שם וכאשר מתה הצדקת פסק המעיין ועתה חזר על ידי משה להיות לו מקור נפתח מן הסלע הזה בעצמו והוא מה שאמר "אל הסלע" הנודע.

ועל דרך הפשט היה שם סלע סמוך למחנה וצוה ודברתם אל הסלע הזה אשר לפניכם גם אפשר לפרש ודברתם אל הסלע אשר לעיניהם כלומר הראשון שיראו.